

Grynas malonumas. Knyga, kurią kas kelerius metus skaitau iš naujo.

MICHAEL ONDAATJE

WALTER TEVIS
VALDOVĖS
GAMBITAS

ROMANAS

NETFLIX

A NETFLIX SERIES

baltos lankos

Walter Tevis

Valdovės gambitas

romanas

Iš anglų kalbos vertė Nijolė Regina Chijenienė

baltos lankos

Antras skyrius

Šeštadienį per popietinį filmuko rodymą atėjo prižiūrėtojas Fergiusenas ir išsivedė Betę į ponios Dirdorf kabinetą. Filmukas buvo apie geras manieras, vadinosi „Kaip elgtis prie pietų stalo“, tad Betė dėl to neapmaudavo. Bet išsigando – gal auklėtojai pastebėjo, kad ji nevaikšto į pamaldas? Ar kad taupo piliules? Virpančiomis kojomis ir linkstančiais keliais ji trepseno paskui poną Fergiuseną su savo nepamainomomis baltomis kelnėmis ir baltais marškinėliais energingai žingsniuojantį ilgu koridoriumi, išklotu žaliu suskeldėjusiu linoleumu. Žengiant per jį sunkūs rudi jos aulinukai girgždėjo, o ji pati markstėsi nuo ryškių dienos šviesos lempų. Vakar buvo jos gimtadienis. Niekas nepasveikino. Fergiusenas, kaip visada nerasdamas reikalo tarti bent žodžio, kaustė koridoriumi priekyje jos. Prie durų su matinio stiklo įsprūda ir lentele „Direktorė Helena Dirdorf“ jis sustojo. Betė pastūmė duris ir įėjo vidun.

Sekretorė balta palaidine liepė eiti tiesiai į direktorės kabinetą – ponia Dirdorf jos laukianti. Raudoname krėse sėdėjo rudu kostiumu vilkintis ponas Gansas. Ponia Dirdorf – savo vietoje prie stalo. Ji įbedė į Betę akis, žiūrėdama per akinių vėžlio kiauto rėmeliais viršų. Ponas Gansas droviai nusišypsojo ir kilstelėjo iš krėslu. Paskui vėl nerangiai atsisėdo.

– Elizabete, – prabilo direktorė Dirdorf.

Uždariusi duris ir atsistojusi per žingsnį nuo jų Betė žiūrėjo į direktorę.

– Elizabete, ponas Gansas man sako, kad tu... – ji pasitaisė akinius ant nosies, – ...kad tu gabi mergaitė. – Kurį laiką direktorė žiūrėjo į Betę tarsi laukdama paneigimo. Kadangi ši nieko neatsakė, tęsė toliau: – Jis kreipėsi į mus su neįprastu prašymu išleisti tave į Dankano mokyklą kiekvieną... – Ji dirstelėjo į Gansą.

– Kiekvieną ketvirtadienį, – priminė šis.

– Ketvirtadienį po pietų. Jis tikina, kad tu fenomenali žaidėja. Nori supažindinti tave su šachmatų klubo nariais.

Betė tylėjo. Ją vis dar kaustė baimė.

– Mes turime tuziną narių, – krenkstelėjęs tarė ponas Gansas, – ir aš norėčiau, kad tu sužaistum su visais.

– Ką pasakysi? – paklausė direktorė. – Sutinki? Įforminsime kaip ekskursiją. – Ir ji kreivai vyptelėjo ponui Gansui. – Mes visada leidžiame savo mergaitėms pasinaudoti galimybe įgyti patirties už šio pastato sienų.

Betė pirmą kartą išgirdo apie tokį dalyką. Kiek ji žino, dar niekas nebuvo niekur išleistas.

– Taip, – atsakė Betė. – Sutinku.

– Gerai, – tarė direktorė. – Vadinasi, sutarta. Ponas Gansas kartu su viena mergaite iš Dankano mokyklos ketvirtadienį po priešpiečių tave pasiims.

Ponas Gansas atsistojo eiti, o Betė buvo besekanti jam iš paskos, bet direktorė ją sustabdė.

– Elizabete, – kreipėsi ji, kai jiedvi liko vienos. – Ponas Gansas sakė, kad žaidei šachmatais su mūsų valytoju.

Betė nesusizgribo, ką atsakyti.

– Su ponu Šeibelu.

– Taip, poniam.

– Tai nusižengimas taisyklėms, Elizabete. Ar vaikščiodavai pas jį ir rūšį?

Betė jau buvo besumeluojanti. Tačiau direktorė lengvai viską išsiaiškintų.

– Taip, poniam, – vėl pasakė ji.

Betė laukė pykčio, bet direktorės balsas skambėjo nelaukta švelniai.

– Mes negalime to leisti, Elizabete, – pasakė ji. – Metjueno našlaičių globos namai garsėja nepriekaištinga reputacija, todėl žaisti šachmatais rūsyje nevalia.

Betei išsyk susuko pilvą.

– Man regis, mūsų žaidimų kambaryje turėtų būti šachmatų lenta, – tęsė direktorė. – Liepsiu Fergiuseni paieškoti.

Už durų priimamajame suskambo telefonas ir direktorės telefonas ėmė žybsėti.

– Kol kas tiek, Elizabete. Gražiai elkis Dankano mokykloje ir žiūrėk, kad nagai būtų švarūs.

*

Pagrindinis komikso „Majoras Huplas“ veikėjas buvo „Pelėdos“ klubo narys. Tai tokia vieta, kur vyrai susėdę į didelius senovinius krėslus gurkšnodami alų kalbėdavo apie prezidentą Eizenhauerį ir kiek jų žmonos išleidžia pinigų skrybėlaitėms. Majoras Huplas buvo didelis pilvočius, kaip ir valytojas Šeibelas, ir kai jis „Pelėdos“ klube kalbėdavo laikydamas rankoje butelį tamsaus alaus, jo žodžiai išlėkdavo iš burnos kartu su mažais burbuliukais. Jis visada sakydavo kažką panašaus į „hm“ ir „dievaž“ ir tie jo žodeliai būdavo įrašyti balione

virš burbuliukų. Toks tat buvo „klubas“. Kambarys panašus į Metjueno namų skaityklą. Turbūt jai teks žaisti su tuzinu priešininkų kaip tik tokiaame kambaryje.

Naujiena Betė su niekuo nesidalino, net su Džolina. Vakare, užgesus šviesai, gulėdama lovoje galvojo apie tai jausdama, kaip pilvą kutena būsimo jaudulio nuojauta. Ar sugebės žaisti vienu metu tiek daug partijų? Atsivertusi ant nugaros pasičiupinėjo pižamos kišenę. Ten buvo dvi piliulės. Iki ketvirtadienio dar liko šešios dienos. Gal ponas Gansas turėjo galvoje, kad ji žais vieną partiją su vienu, o kitą su kitu, kaip tai paprastai daroma.

Paieškojo žodyne žodžio „fenomenalus“. Ten buvo parašyta „Nepaprastas, išskirtinis, puikus“. Ji tylomis ėmė kartoti šiuos žodžius: „Nepaprasta, išskirtinė, puiki.“ Kartojo, kol žodžiai sugulė į melodiją.

Ji bandė įsivaizduoti lubose dvylika eile išrikiuotų šachmatų lentų. Tik keturias ar penkias matė aiškiai. Sau skyrusi juoduosius, „jiems“ leido žaisti baltaisiais. Jos vedami jie paėjo pėstininku į ketvirtą karaliaus laukelį, o ji atsakė siciliškąja gynyba. Įsitikino, kad vienu metu gali žaisti penkias partijas – kol ji mąsto ties viena lenta, kiti keturi žaidėjai ramiai laukia jos dėmesio.

Iš koridoriaus galo pasigirdo balsas: „Kiek valandų?“, o kitas balsas atsakė: „Dvidešimt po dviejų.“ Apie tokį laiką mama sakydavo „vaikiškas metas“. Betė toliau žaidė įsivaizduodama penkias lentas. Ir visai užmiršo apie piliules kišenėlėje.

Kitą rytą Fergiusenas kaip paprastai davė jai popierinį puodelį, bet žvilgtelėjusi vidun ji išvydo tik oranžines vitaminų piliules ir daugiau nieko. Betė pakėlė į akis į Fergiuseną, stovintį už mažo vaistinės langelio.

– Tai viskas, – pasakė jis. – Toliau.

Ji nepajudėjo iš vietos, nors už nugaros stovinti mergaitė jau stūmė ją.

– O kur žalios?

– Daugiau jų neduosime, – atsakė Fergiusenas.

Pasistiebusi Betė pažvelgė pro langelį. Tolėliau už Fergiuseno stovėjo didelis stiklinis indas, iki trečdaliao pripildytas žalių piliulių. Ten jų turbūt šimtai, tokių panašių į guminukus.

– Taigi štai jos. – Betė parodė jį pirštu.

– Mes jų atsisakome. Toks įstatymas. Nuo šiol raminamųjų jų vaistų vaikams duoti draudžiama.

– Dabar mano eilė, – pasakė Gledisė jai už nugaros.

Betė nesitraukė. Tik išsižiojo norėdama kažką pasakyti, bet neištarė nė garso.

– Mano eilė gauti vitaminų, – jau garsiau pareiškė Gledisė.

*

Kartais naktimis žaidimas šachmatais taip ją užvaldydavo, kad užmigdavo be piliulių. Bet ne šį kartą. Šį kartą ji nebegalėjo galvoti apie šachmatus. Dantų šepetėlio dėkle dar buvo trys piliulės. Keliskart jau buvo beimanti vieną, bet susitvardydavo.

*

– Girdėjau, susiruošei pasirodyti viešumai, – užkalbino ją Džolina ir sukikeno, nors ne iš Betės, o pati sau. – Žaisi šachmatais žmonėms žiūrint?

– Iš kur žinai? – paklausė Betė.

Jos vienos sėdėjo sporto salės persirengimo kambaryje.

– Aš dar ne tą žinau, brangute, – atsakė Džolina. – Toks žaidimas kaip šaškių, tik figūros kaip padūkusios šokinėja po lentą, ar ne? Mano dėdė Hubertas žaisdavo.

– Tau apie mane pasakė direktorė?

– Aš prie tos damos nesiartinu, – reikšmingai šyptelėjo Džolina. – Iš Fergiuseno. Jis man pasakė, kad eisi į centro mokyklą. Poryt.

Betė nepatikliai pažvelgė į ją. Vaikų namų personalas nėsidalina informacija su auklėtiniais.

– Fergiusenas?..

Džolina pasislinko suolu arčiau ir rimtu veidu pareiškė:

– Mes su juo padraugaujam. Tik niekam neprasižiok.

Betė linktelėjo.

Atsitraukusi Džolina ėmė trintis rankšluosčiu plaukus. Po tinklinio visada galima pratempti laiką – neskubant išsi-maudyti duše ir persirengti prieš pamokas.

Betei šovė į galvą viena mintis. Kiek patylėjusi ji kimiu balsu paklausė:

– Ar Fergiusenas davė tau žalių piliulių? Papildomai?

Džolina įdėmiai pasižiūrėjo ją. Paskui jos veidas suminkštėjo.

– Ne, brangioji. Būtų gerai. Bet dėl tų piliulių visa valstija sukilo prieš juos.

– Jos tebėra. Dideliame stikliniame inde.

– Nejaugi? – nustebė Džolina. – Nepastebėjau. – Ji įdėmiai pažiūrėjo į Betę. – Štai, kodėl tu pastaruoji metu tokia nervinga. Gal tave laužo?

Praėjusią naktį Betė išgėrė paskutinę piliulę.

– Nežinau, – atsakė ji.

– Pamatysi, – pasakė Džolina, – po kelių dienų čia bus daug tokių nervingų našlaičių.

Išsišluosčiusi plaukus ji atsistojo. Apšviesta iš nugaros, su savo garbiniais ir didžiulėmis akimis Džolina atrodė gražuolė. Šalia jos Betė jautėsi bjauri. Blyški, maža ir bjauri. Ir ji bijojo šiandakt eiti į lovą be piliulių. Praėjusias dvi naktis tik porai ar trejetui valandų sumerkė bluostą. Akys perstėjo lyg smėlio pripiltos, o sprandas, nors ir ką tik išėjęs iš dušo, išpiltas prakaito. Mintys vis sukosi apie tą didelį stiklainį už Fergiuseno nugaros, iki trečdaliao pripiltą žalių piliulių, – tiek, kad šimtus kartų galėtum užpildyti dantų šepetėlio dėklą.

*

Nuo to laiko, kai atvažiavo į Metjueno namus, tai buvo pirmoji Betės kelionė automobiliu. Našlaičių globos namuose ji praleido keturiolika mėnesių. Jau beveik penkiolika. Motina žuvo tokiam kaip šis automobilyje, aštriai vairo lūženai susmigus į akį. Apie tai Betei pranešė moteris su segtuvu, o Betė apžiūrinėjo apgamą jos veide ir tylėjo. Mamos nebėra, pasakė ta moteris. Laidotuvės po trijų dienų. Karstas bus uždarytas. Betė žinojo, kas yra karstas, karstuose miegodavo Drakula. Tėčio nebebuvo jau dveji metai. Kaip mama paaiškino, dėl „neatsakingo gyvenimo būdo“.

Betė sėdėjo užpakalinėje sėdynėje su stambia drovia mergina Šerle iš pono Ganso vadovaujamo šachmatų klubo. Vairavo ponas Gansas. Betės pilve buvo susisukęs kietas vielos kamuolys. Smarkiai suspaudusi kelius ji žiūrėjo tiesiai priešais – į

pono Ganso sprandą, į priekinį stiklą, už kurio iš priekio ir priešinga kryptimi važiavo automobiliai ir autobusai.

Šerlė bandė užmegzti pokalbį.

– Ar moki žaisti valdovės gambitą?

Betė linktelėjo, nes kalbėti bijojo. Keletą naktų ji beveik nemiegojo, o šiąnakt išvis nepavyko užmigti. Vakare girdėjo, kaip Fergiusenas juokiasi kalbėdamasis su budėtoja. Jo kvatojimas, atsibaldęs koridoriumi iki jos, pralindo pro durų apacią į miegamąjį, kuriame ji visa sustingusi gulėjo savo vaikiškoje lovelėje.

O dieną atsitiko šis tas netikėta. Kai jau buvo beišeinanti su ponu Gansu, pribėgo Džolina ir žaismingai žvilgtelėjusi į poną Gansą pasiteiravo:

– Ar galiu pasakyti Betei porą žodžių?

Gansas sutiko ir Džolina skubiai pasivedusi Betę į šalį įbruko jai į delną tris žalias piliules.

– Imk, brangute, – pasakė ji. – Matau, kad tau jų reikia.

Paskui Džolina padėjojo ponui Gansui ir savo grakščia ranka prispaudusi prie šono geografijos vadovėlį nuskubėjo į pamoką.

Tačiau nebuvo kaip tų piliulių nuryti. Nors gulėjo čia pat, kišenėje, Betė bijojo. Jai perdžiūvo burna. Žinojo, kad gali susimesti piliules į burną, bet nediršo. Greitai jie atvažiuos į vietą. Jai svaigo galva.

Automobilis sustojo prie šviesoforo. Kitoje kryžkelės pusėje stovėjo degalinė „Pure Oil“ su dideliu mėlynu užrašu.

– Man reikia į tualetą, – kostelėjo Betė.

– Už dešimties minučių būsimė, – pasakė ponas Gansas.

Betė ryžtingai papurtė galvą.

– Negaliu kentėti.